



KAKO JE NASTALA PEPSI GENERACIJA

(Viktor Peljevin: *Empire V i Betmen Apolo*, prevela sa ruskog Natalija Nenezić, Booka, Beograd, 2015)

„Sve što znate o vampirima je laž.“
Betmen Apolo

Viktor Peljevin¹ spada u grupu modernih ruskih prozaista i jedan je od njenih najkontroverznijih pripadnika. Ovaj postmodernista je vrlo brzo stekao slavu kod mlađih ruskih generacija čitalaca kritikujući i ismevajući elitizam. Pisac se ne pojavljuje u javnosti, ne daje intervjuje, a mali broj onih koji se mogu pronaći uglavnom su dobijeni preko mejla jer autor ne želi da se medijski eksponira. Spada u najprevođenije savremene ruske pisce (i sam često pažljivo nadgleda proces prevođenja svojih knjiga na engleski jezik), sa tradicijom objavljivanja knjige svakog oktobra, čime se ovaj događaj pretvara u jedan od najočekivanijih na ruskoj književnoj sceni i izuzetno je marketinški praćen. On u svako svoje delo unosi dozu groteske i fantastike² koje savršeno dišu sa savremenim ruskim dešavanjima. Takođe, dobar deo inspiracije crpi iz sopstvenog života: rada u časopisu *Nauka i religija* koji je pokrivao mistične, ezoterične i magijske teme, studija elektrotehnike, izbacivanja sa Instituta Gorki pod nerazjašnjenim okolnostima, posla kopirajtera, poznavanja različitih kultura, i erudicije – sve se to tematizuje u Peljevinovim romanima, pričama i esejima.

Usled nemogućnosti da pobjegne od onoga što predstavlja sastavni deo njegovog bića i bivstvovanja, u prozi ovog autora se u svakoj knjizi provlači motiv sovjetskog načina života. Raspad sovjetskog sistema je nit koja spaja Peljevinove teme, poetiku i izraz kojim ismeva taj režim i nemogućnost napredovanja i danas, posle čitavog niza godina. Građani Rusije su i dalje zarobljeni u jednom vremenu koje je za sve, samo ne za njih same, odavno

¹ Za prezime ovog autora vežu se dva izbora njegove transkripcije – Pelevin i Peljevin. U ovom tekstu će se koristiti potonji oblik, kako i stoji na koricama ove dve knjige. Međutim, detaljno rasvetljavanje transkripcije se može naći u tekstu „Pelevin nije Ljermontov“ autorovog prevodioca Maksima Santinija (*Književne novine*, Beograd, LIX/2007, broj 1137, str. 10). Razlog za ovaj članak je objavljivanje Peljevinove priče „Plava svetiljka“ u *Književnim novinama*, a Santini navodi da se u našoj štampi prezime ovog prozaiste navodi u oba oblika: varijantu „Pelevin“ koriste Svetovi, *Ruski almanah*, *Zlatna greda*, *Politika* i drugi, a „Peljevin“ Lom, Geopoetika i brojni drugi časopisi. Santini navodi da se odlučio za oblik Pelevin „posle detaljnog pretraživanja rečnika ruskih prezimena i kratke telefonske konsultacije s autorom *Rečnika jezičkih nedoumica*“.

² Govoreći o fantastici, Cvetan Todorov navodi stav Petera Penzolta: „Za mnoge pisce natprirodno je samo izgovor da bi opisivali stvari koje se nikada ne bi usudili ni da spomenu u realističnim terminima.“ Cvetan Todorov. *Uvod u fantastičnu književnost*, prevela Aleksandra Mančić. Beograd: Službeni glasnik, 2010, str. 150.

prošlo. Kroz taj limb prolaze svi Peljevinovi junaci, iako željni da napreduju i prate savremene svetske trendove. Kriza identiteta uslovljena raspadom režima, sastavni je deo svakog junaka, nebitno koliko ulogu on/ona ima za samu priču.

Mitski elementi³ nalaze se u korenu svakog Peljevinovog dela. Po nekim pričama, nakon povlačenja posle objavljivanja romana *Generation „P“*, on provodi vreme putujući po Aziji, istražujući njenu kulturu i na kraju boravi u manastiru u Koreji gde je upoznao budizam i krio se od javnosti i književne scene. Procesi istraživanja elemenata budizma, duboke meditacije, otkrivanje sopstvenog identiteta i produhovljenosti, provlače se kako kroz likove koji se nalaze ili gube u mitskom identitetu, tako i kroz samu ideju dela. Pošto je i sam Peljevin odmetnik, neprisutan u javnosti, neprimetan van svog pisanja, pojedinac u društvu i neko ko ne pripada vremenu i prostoru u kojem se nalazi, upravo u tim situacijama zatičemo i njegove likove. Svi oni su deo jedne celine, ali predstavljaju njenu marginu, duboko potisnuti do krajnje granice postojanja, ponekad čak i preko nje. Simbolizam je nezaobilazna crta svake knjige kojom autor dodatno potcrtava svaki događaj i izgradnju likova. Stilski je višeslojan, njegov jezik je prepun simbola, anglicizama (ponekad upotrebom anglicizama parodira jezik današnjih generacija koje se sporazumevaju koristeći reči iz pop-kulture), aluzija na moderno društvo i ismevanje istog, obimnih narativa, slenga i neologizama.

Karakterizacija junaka je složen proces koji traje do završnih stranica svakog dela, pa tako srećemo likove koji su sasvim obični ljudi koji posle kompleksnih promena postaju vampiri, kosmonauti, bogovi... Sa ovim likovima je proces identifikacije dugotrajan, ali nije sasvim nemoguć. Konzumerizam kulturno-tehnoloških inovacija ruske omladine glavna je žaoka koju Peljevin pronalazi u novijim generacijama postsovjetskih generacija – kako navodi u romanu *Generation „P“*: „Deca sovjetskih sedamdesetih izabrala su ‘pepsi’, isto onako kao što su njihovi roditelji izabrali Brežnjeva.“ Prolazeći kroz proces metamorfoze, junaci istovremeno traže sebe i svoje mesto u svetu. Autor portretiše naraštaj kojem i sam pripada, ali se ne odlučuje da konzumira ono što omladina gladnim čulima prihvata od pop-kulture vodećih zemalja. Beži od linearnosti i realnosti radnje, okrenut je svemu što je sovjetsko, postsovjetsko i odlikuje SSSR.

Iako je Peljevin pisac koji svoje junake daje u različitim vremenima i prostorima, čitaocima do kraja radnje drži određeno sažaljenje prema likovima i procesima kroz koje prolaze. Njegovi romani su često zasnovani na delima drugih velikih književnika i poznatim predlošcima pa je tako *Šlem užasa* (deo globalne edicije „Mitovi“ koju objavljuje preko trideset izdavačkih kuća iz celog sveta) zasnovan na kreativnu o Tezeju i Minotauru, dok *Sveta knjiga vukodlaka* predstavlja komunikaciju sa delom *Majstor i Margarita* Mihaila Bulgakova (ovaj sunarodnik je dosta uticao na Peljevina, te on uvodi iste elemente kao i njegov uzor – crni

³ Meletinski u svojoj knjizi o poetici mita u savremenom romanu navodi sledeće: „Usredsređujući se na modernističko mitologizovanje u pravom smislu reči, treba jasno zamisliti karakter uzajamnih odnosa među ‘obnavljanjem’ mita u XX v. i izvornom drevnom mitologijom. Odricanje od sociološkog zasnivanja romaneskne strukture i prelaz sa prikazivanja socijalnih tipova na univerzalnu mikropsihologiju evrimena otvorili su put delimičnoj primeni arhaičnih sredstava za organizovanje pripovedanja i upotrebi mitološke simbolike.“ E. M. Meletinski. *Poetika mita*, preveo Jovan Janićijević. Beograd: Nolit, 1983, str. 378.

humor, satiru, fantastiku, ironiju, humor, preispitivanje društva, sudbine pojedinca i kulturne tradicije svoje zemlje), a intertekstualne spone, citati i parafraze povezuju njegova dela sa delima Kafke, Tolstoja, Dostojevskog, Majakovskog i drugih autora.

* * *

Roman *Empire V* nastavlja tematiku prethodnih Peljevinovih dela i predstavlja pravu modernu satiru društva, uzimajući za osnovu svet vampira. Roman je simbolički nabijen, pun skrivenih poruka i značenja, pritisaka konzumerizma koji okružuju današnjeg čoveka, kao i konstantne borbe pojedinca u svetu novca i potrošačke vrtoglavice. Roman napisan u prvom licu iznosi muke i patnje mladog Rame⁴ koji se nalazi na putu da postane vampir. Kako doći do toga? Kako od običnog čoveka postati uzvišeno biće? Šta je potrebno da se čovek „povampiri“? Peljevin opisuje ovaj proces jasno potcrtavajući glavnu odliku ove transformacije – novac. Rama prelazi iz jedinog sveta koji je poznao u drugi nizom inicijalnih rituala i učenja. Pojava vampirizma kod Peljevina predstavlja kompleksnu alegoriju koju pisac pažljivo gradi: ta bića nisu vampiri u klasičnom smislu i ne postoji nikakav proces sisanja krvi. Štaviše, ljudi služe vampirima kao sredstvo za dobijanje bablosa.⁵ Aluzijama na kanonsko delo Brema Stokera i drugih autora u istom tematskom okviru, pisac se približava dosadašnjim istraživanjima pojavnih oblika vampirizma u prozi, ali gradi i novu dimenziju intertekstualnosti u svom opusu – pominje uticaj Tolstoja na vampire, pri opisu hamleta (mesta gde vampiri odmaraju) prvo pomišlja na Šekspira, piše pod uticajem Pasternaka, poredi način oblačenja sa Tomom Sojerom, poznaje rad Markesa, navodi misli Marksa i Helera, pominje Nabokovljeve romane *Lolita* i *Ada*, Gogolja, Remboa, De Sada, itd.

Peljevin je svesno izabrao temu vampirizma, veoma popularnu u današnjem svetu, i kroz suprotnost realnosti i magije provlači svoju priču pothranjenu sovjetskim režimom, uvlačeći povremeno dozu humora, ironije i sarkazma. Ipak, odlučuje da svoje junake smesti u savremenu Moskvu, gradi hijerarhiju u njihovom postojanju, predočava njihove procese učenja i razmišljanja, i ističe jednu od glavnih ljudskih osobina današnjice – glad za novcem. Radnja uokviruje doživljaje mladog vampira Rame koji se budi vezan za stolicu i komunicira sa čovekom koji nosi masku. Prinudno pretvoren u vampira, on dolazi u ovaj svet da zameni svog prethodnika – Bramu – nasledivši njegov jezik, ono što večno prelazi iz jednog vampira u sledećeg. Jezik, zaseban entitet u odnosu na biće u kojem se nalazi, u ovom slučaju se može shvatiti i kao metafora usvajanja tuđeg mišljenja i slepog prihvatanja tuđeg

⁴ Imena svih likova su preuzeta iz mitologije i tradicije: lštar (vrhovno žensko božanstvo, vavilonska boginja), Oziris (bog podzemlja iz egipatske mitologije), Brama (jedan od vrhunskih bogova kod Indusa, za njega se veže postanak sveta), Hera (Zevsova supruga), Mitra (bog rata), Enlil (bog vetra), Balder (bog iz nordijske mitologije), itd.

⁵ Drugu knjigu otvara objašnjavanje termina iz prve knjige kojima Peljevin želi da omogući čitanje ovog dela kao zasebnog entiteta; reč *bablos* tako objašnjava kao „svetu tečnost koju su u drevnoj mitologiji nazivali ambrozijom, napitkom besmrtnosti (reč ‘bablos’ etimološki je povezana sa Vavilonom a ne sa ‘bablo’ [rus.: *бабло* – lova. (Prim. prev.)] – iako je suštinski ta lažna etimologija potpuno ispravna). Bablos je nešto poput visokokonzentrisane nafte, u koju se kondenzuju duševne patnje i muke čoveka, ubeđenog da putanju svoje sudbine bira slobodno, shodno ličnom ukusu i sklonostima.“

verovanja. Besmrtnost jezika se prenosi sa vampira na vampira i predstavlja njegovu reinkarnaciju, a značajan broj motiva vuče korene iz budizma i zena usled Peljevinovih putovanja, istraživanja i načina života. Tako, na primer, upoznajemo pet principa ljubavi u svetu vampira, približava nam se proces dvoboja i rešavanja konflikata, daje se zanimljiva hijerarhija vrednovanja vampira, vidimo svakog učitelja koji je odigrao ključnu ulogu u Raminom odrastanju i srastanju sa novim svetom i načinom života, a dočarava se i različito shvatanje Boga i svega božanskog koje je prisutno i kod ljudi i kod vampira.

Šta predstavlja Peta imperija? Koja je to imperija peta po redu i koje su prethodne četiri? Rama do saznanja da se i on sam nalazi u Petoj imperiji dolazi prilikom susreta sa Haldejcem, profesorom diskursa Kaldavaškinom, koji ga prepoznaje po imenu kao jednog od odlikaša diskursa, i tu se prvi put spominje Peta imperija i dobija se naznaka šta bi ona uopšte mogla da predstavlja. Peljevin ovde nastavlja niz Trećeg rajha (nacistička Nemačka) i Četvrtog Rima⁶ (Moskva) i predstavlja novu imperiju – Petu imperiju vampira. Naziv tvori i ime glavnih likova – vampira (engleski naziv *Empire V* postaje reč *vampire*), ali isto tako označava i univerzalni režim anonimne diktature. Prorok Danilo u Bibliji govori o četiri imperije i verovatno je i sam autor ovde pronašao vezu sakralnih elemenata i priče koju je gradio. Haldejci uče Ramu kako je njihovo carstvo logičan nastavak kontinuiteta najviših svetskih sila: „To je svetski režim anonimne diktature koji se naziva ‘petim’ kako se ne bi mešao sa Trećim rajhom nacizma i Četvrtim Rimom globalizma. Ta diktatura je anonimna, kao što i sam znaš, samo za ljude. Zapravo je to humana epoha *Vampire Rule*, svetske imperije vampira, ili kako mi pišemo u tajnom simboličkom obliku, *Empire V.*“

Rama vodi unutrašnju borbu da li da postane vampir i tokom časova glamura shvata da bi se lako mogao prilagoditi njihovom načinu života („Mislim da se u meni upravo posle toga učvrstila misao da je biti vampir – ozbiljna i pouzdana stvar“). Tokom predavanja o glamuru i diskursu, Rama vodi zanimljive beleške koje su jednim delom zapisi njegovog učenja, ali i oštra kritika savremenog ruskog društva („Glamur i diskurs guraju svoje potrošače u ubogost, idiotizam i bedu“). Poglavlje „Kartoteka“ nas uvodi u detaljan proces organizacije vampira koji su tzv. preparate sačinjene od ljudi poslagali svako u svojim odajama. Nakon uzimanja preparata koji je sastavljen od određenog čoveka, vampir ulazi u suštinu te osobe i vidi sva iskustva koja je ta osoba doživela. Rama tako isprobava aparat „Pasternak + ½ Nabokov“, te i sam postaje pesnik koji zapisuje stihove u svoju beležnicu.

Balder, učitelj glamura, i Jehova, učitelj diskursa, prva su dva lika koji su zaduženi za Ramin prelazak u vampira. Međutim, iako su oni Ramini vodiči u novi svet, ipak se Mitra i Oziris mogu smatrati njegovim pravim mentorima u ovom procesu. Religije nije prisutna, barem se ne spominje direktno, a ono što predstavlja sistem razgraničenog delovanja jeste hijerarhija koja se poštuje i svako zna gde mu je mesto na lestvici. Ramino učenje odlikuju tri bitna događaja – Veliki Grehopad, upoznavanje Haldejaca i boginje Ištar i prva Crvena ceremonija. Rama prelazi iz jednog sveta u drugi, sasvim različit, iz sumorne postsovjetske svakodnevice u elitno okruženje. Međutim, on je samo na prvi pogled svestan onoga što mu se događa. Nije sam odlučio da se pridruži društvu vampira, ali ipak postaje jedan od

⁶ Moskva je krajem 16. veka proglašena Trećim Rimom, kasnije su intelektualci i umetnici Moskvu smatrali Mekom prosvetljenja. Videti: Katarina Klark. *Moscow, The Fourth Rome: Stalinism, Cosmopolitanism, and the Evolution of Soviet Culture, 1931-1941*. Harvard University Press, 2011.

njegovih najuticajnijih članova. *Empire V* nam postepeno daje i Ramu u drugom svetlu, sa ljudskom osobinom od koje nije mogao pobeći – ljubavlju. Ovde se ponovo javlja veza sa jednim Peljevinovim delom – Rama pretpostavlja da je komunicirao u istoj čet grupi u kojoj je učestvovala i Hera, što je motiv pozajmljen iz romana *Šlem užasa*, a ona mu upućuje oštru kritiku fenomena bloga i objašnjava kako čoveka hrane marketingom.

Veliki Grehopad („To je nešto poput ispita za pravo da se bude vampir“) jeste ceremonija koju Rama, zajedno sa vampiricom Herom, iščekuje u napetosti i strahu. Proces odlaska na ovaj događaj podrazumeva konzumiranje tečnosti koja ih pretvara u slepe miševе i ovde dolazi do fizičke transformacije koja je uslovljena njihovom mentalnom transformacijom. U popularnoj kulturi, vampiri predstavljaju određenu vrstu zombija i Rama se plaši da će postati jedan od njih. Tokom ceremonije, koja podrazumeva silazak u Hartland, jedan od starijih vampira, Enlil, mladim vampirima objašnjava sve osim porekla i nastanka bablosa. Vampiri koriste ljude, tj. deo koji se naziva „Um B“ sa svim njihovim nadama i snovima, kako bi se time hranili. Peljevin to koristi kao metaforu za sovjetsko društvo, ideologiju koja koristi konzumerizam i marketing kako bi manipulirala ljudima. Nije teško uočiti paralelu s ideologijama ruske državne ideologije, što je primenjivo i na sve ostale države. Viša instanca koristi ljude, njihove nade, snove, maštanja i verovanja, kao sopstvenu hranu. Novac je ono čime se ta viša sila hrani i potrebni su joj ljudi kako bi to omogućili. Prilično neskriveno i otvoreno Peljevin na više mesta kritikuje dve krajnje granice koje postoje u svakoj državi: one koji stvaraju i one koji otimaju.

Haldejci, opet stvarni predložak preuzet iz vavilonske mitologije, spona su između ljudi i vampira. Ramin zadatak na inicijalnoj ceremoniji jeste da se predstavi Haldejcima i izabere jednog od njih da ga ugrize kako bi pokazao moć vampira. Pokazivanje moći nad potlačenim ovde dolazi do vrhunca jer je višim bićima potrebna ljudska žrtva, i ne bira se ko će to biti. Iste večeri Rama upoznaje boginju Ištar i na Crvenoj ceremoniji prvi put proba bablos („Vampiri skupljaju stare novčanice natopljene ljudskom životnom snagom [...] A onda s njima nešto rade. Verovatno prave tinkturu sa alkoholom. Ili prokuvavaju“). Ovaj „sveti napitak koji vampire čini bogovima“ još je jedan motiv preuzet iz vavilonske mitologije. Za mladog vampira prvo probanje predstavlja strašno iskustvo koje se kasnije pretvara u jedno od najboljih u njegovom životu.

Priča se okončava duelom sa Mitrom, završetkom procesa inicijacije u svet vampira. Hera se odlučuje da spasi Ramu, pritom žrtvujući Mitru, i postaje nova boginja Ištar, i sama prolazeći kroz proces transformacije jer kao nova boginja mora da se odrekne svog tela (isti ovaj motiv srećemo i u romanu *Omon Ra* u kojem mladi piloti na obuci moraju da se odreknu svojih nogu kako bi leteli). Pitajući se da li je Hera živa ili mrtva, autor nas podseća na Šredingerovu mačku i njegov eksperiment u kojem nismo sigurni da li je neko živ ili mrtav i kada od situacije do situacije zavisi da li taj lik zaista postoji. Peljevin retko bira ženske protagoniste za svoje priče i romane, ali ovde pravi izuzetak kako bi pojačao Raminu transformaciju i odrastanje. Spajanje Here, kao ljudskog dela, i slepog miša, predstavlja još jednu odliku Peljevinove proze – spajanje ljudskih i fantastičnih figura. Finale priče je slično završetku iskorišćenom u romanu *Generation „P“* – jedan od junaka je žrtvovan dok ga protagonista zamenjuje. Rama ostaje sam sa mislima o svom odrastanju i promeni koju je doživeo, i time se zaokružuje alegorija koja se provlači kroz celo delo.

Nastavak ovog romana, *Betmen Apolo*, predstavlja još jedan narativ u koji autor unosi svoje dobro poznate formule – parodiju žanra, satiru na političku scenu, pop-kulturu, pop-filozofiju i dašak budizma. Peljevin je autor koji se drži romana toka svesti, uz sklonost ka postmodernizmu i apsurdu, a primetan je uticaj ezoteričnih tradicija i satorične naučne fantastike, što je očito i u ovom romanu, gde takođe srećemo misteriju, provokativnost, originalnost, briljantnost i sumanutost. Nastavljajući se na svoje prethodne radove, autor i ovdje u isti mah donekle i mistifikuje i demistifikuje rusku stvarnost. Oslanjajući se na mitsku tradiciju, još jednom nas uvodi u slojevitu paradigmu stvarnosti i sveta vampira. Ponovo koristi elemente koji su vezani za budistička i zen iskustva i često pravi digresije na azijsku kulturu. Poglavlje „Sedam satorija“, recimo, sadrži pasáže pune opisa koji svedoče o drugom segmentu Peljevinovog pripovednog umeća – snažnim slikama prirode koja okružuje njegove likove.

Umesto Here, prve glavne protagonistkinje sa kojom Rama ima iskren odnos, iako to nije dozvoljeno, Peljevin uvodi novi ženski lik, američku vampiricu Sofi. Ona se razlikuje od Here, ali imaju i jednu zajedničku crtu – Sofi poznaje sve što je vampirsko, opsednuta je svojim poznavanjem kulture vampira, detaljno je istraživala sve što je vezano za Drakulu i želi da iskoristi Ramu da se domogne svog cilja. Autor, dakle, prikazuje dva ženska lika koja fasciniraju mladog protagonistu, i dok jedan do njih predstavlja iskrenu simpatiju (Hera), drugi predstavlja čistu opsednutost (Sofi). Zanimljivo je da su ova dva ženska lika, osim glavnog protagoniste, jedini koji učestvuju u predavanjima i putovanjima tokom procesa pretvaranja u vampire, ili su kasnije izabrani. Njih dve sadrže sve informacije koje upotpunjuju praznine što nedostaju glavnom liku i neka su vrsta vodiča i učitelja, nekoga ko daje objašnjenja na sve nepoznanice.

Kako je ovo jednim delom nastavak prvog dela, a drugim sasvim nova knjiga, Peljevin nam na samom početku daje mali rečnik za razumevanja termina koji će se koristiti kako bi se ovaj deo mogao čitati zasebno od prvog, kao samostalna priča. Ističe da je prvi deo pisao „mlad i neiskusni vampir“ i da ta knjiga sadrži greške koje su uslovljene Raminim tadašnjim nepoznavanjem i nerazumevanjem sveta vampira. Ovo delo otvara sahrana boginje lštar i metamorfoza Here u novu boginju, i pratimo mladi zaljubljeni par kako funkcionišu u novonastaloj situaciji i održava svoju ljubav. Negiranje novog tela i obaveza Heru vraća u početni oblik i ostavlja je u ljudskoj stvarnosti, ona više nema pravo na svoj život, pa čak ni na život vampira. Hera će postepeno primećivati Ramino distanciranje koje će na kraju preći u opsesivnu ljubomoru i opsednutost kontrolom. Sam protagonista nalazi se u nezavidnoj poziciji – ne želeći da prekine nit koja ga spaja sa Herom, nailazi na zadirkivanje od strane drugih vampira i sve to trpi zarad trenutaka koje provodi sa njom. Otvorena netrpeljivost okoline datira od vremena Raminih priprema za ovaj svet kada je bilo jasno da ga spremaju za nešto uzvišenije pa tako imamo element spajanja dvoje protagonista koji su oboje nesigurni u svoje znanje i napredak, ali su očigledno na samom početku određeni da naslede bitne činioce hijerarhije: Hera je izabrana kao nova *boginja*, a Rama kao novi *ronilac* – jedna od bitnijih uloga u svetu vampira.

Mada je kritika režima u prvom romanu zapretanija, Peljevin ovde to radi otvoreno, spominjući ruske vlasti imenom i prezimenom: parodira pesmu poznate ruske pevačice, naglašava da „laž Putina neće proći“. Sada se uokviruje kritika započeta prvom knjigom i autor nastavlja da gradi jedan fantastični svet koji je lako primenljiv na događaje u savremenoj Rusiji. Vrlo je jednostavno zameniti činioce u ovoj jednačini – umesto Rame dovoljno je staviti bilo kog postsovjetskog modernog građanina, a umesto vampira na višoj instanci sve Ramine nadređene. Metafore kojima se autor služi sasvim jasno aludiraju na stanje u SSSR-u i u modernom društvu, i pružaju jednu sveobuhvatnu alegoriju.

* * *

Ko ili šta je zapravo Betmen Apolo? Rama ovo otkriva kada ga pošalju kod Betmena na suđenje. Betmen je imperator, najviše pozicionirani vampir u hijerarhiji, neko od koga svi zaziru, a retki su ga i videli. Betmen zapravo predstavlja titulu imperatora, hermafrodit koji poseduje mušku glavu i žensko telo, pa kod vampira dolazi do zbunjenosti u kom licu da mu se obraćaju. Trinaesti po redu, Apolo vlada od davnina i samo menja mesto na kom se nalazi, uglavnom na brodu koji svako vidi drugačije – Rama, na primer, na brodu vidi natpis OMEN, što predstavlja predznak budućnosti, noseći poruku od bogova. Onaj koji vlada je jedini koji je prisutan samo u priči i nepristupačan za sve kojima vlada – još jedan motiv koji autor primenjuje na sve vladajuće sile. On je onaj koji sudi, određuje pravila, o kojem niko ne zna mnogo detalja, kog svi žele da vide i upoznaju, a opet je svima nedostižan.

U prvom delu samo spomenut, Drakula ovde igra značajniju ulogu, pa vampiri žele da pronađu onoga koji je najpoznatiji, o kom sve znaju i otkriju koje to tajne obmotavaju veo koji drugi vampiri ne žele da skinu sa najpoznatijeg među njima. Rama odlazi kod Drakule u mrtvačkom sanduku i tu se vidi da je Peljevin to preuzeo iz savremene kulture i kao način transporta bira onaj opštepoznati, uvek vezan za najčuvanijeg vampira. Nova protagonistkinja, Sofi, objašnjava Rami poreklo Drakulinog imena, pa dobijamo potvrdu teze iz *Empire V* da Haldeji zapravo jesu likovi koje svakodnevno vidamo na televizijskim ekranima. Iako je postao tako brzo jedan od cenjenijih vampira, Rama se i dalje ne može otresti jedne svoje osobine – konstantnog zapitkivanja i nerazumevanja sveta u kojem se nalazi. U prvoj knjizi ga srećemo kao neiskusnog polaznika koji se trudi da istovremeno usvoji novi svet i novu kulturu i da joj se prilagodi bez oklevanja. Čak i kada je stasao i prošao ozbiljne pripreme kako bi bio tu gde jeste, on i dalje nalazi sebe u nedoumici i neshvatanju načina funkcionisanja osnovnih stvari i događaja.

Toponim limba je možda najprisutnije mesto u kojem se nalaze svi protagonisti ova dva romana. Nikada na jednom mestu, sasvim daleko od svog cilja, ne znajući gde su krenuli i gde će završiti, oni ostaju tamo gde jesu – u prostoru ničega i nečega nepoznatog. Ne sme se zaboraviti da su svi vampiri prošli kroz isti proces kroz koji je prošao i Rama – jednom su svi oni bili ljudi. Sada teže besmrtnosti, pronalaženju mogućnosti da postanu *Undead*. Dekontekstualizacija mita je tako prisutna i u ovom delu, pri čemu se spajaju motivi iz stare književnosti sa procesima u modernom svetu. Rama je neprisiljeni altruista, nesnađen u kavezu u kojem se obreo, ali se snalazi tako što nekada biva potišten i ponižen, a katkad je sasvim u svom svetu i nalazi se upravo tamo gde i pripada. Peljevin aludira i na proteste

koji su se odigrali 1968. na Crvenom trgu zbog invazije na Čehoslovačku, pokazujući time još jedan element koji je potreban današnjoj omladini – da se podigne protiv sile koja ih pritiska.

Ni u ovom delu ne nedostaje kritike upućene ruskoj omladini. Ruski vampiri su okrenuti američkim kolegama koji smatraju kako Rusija zaostaje za njima na svakom planu i to otvoreno iskazuju. Tako Ramini vršnjaci gledaju najnoviji nastavak filma *Sumrak*, najpopularnijeg filma koji se bavi tematikom vampirizma uokviren tankom ljubavnom pričom koji je zaludeo kako Ameriku, tako i ceo svet. Autor ovde sa sarkazmom ukazuje na popularnost ovakvog tipa filmova da ga čak i vampiri gledaju. Entropija sveukupnosti ovakvih metafora uobličava dozu ironije koju Peljevin oseća prema trendovima koji okružuju današnju omladinu i njihovu zaslepljenost američkom kulturom, dok paralelno kritikuju i izbegavaju sve što je rusko.

Kontrola uma je nešto što se može uzeti za jedan od glavnih motiva ovog nastavka. Stariji vampiri nemaju poverenja u mlađe, te upravljaju njima kontrolnim ugrizom kako bi videli stvari iz njihove perspektive, njihove doživljaje i stvari kroz koje su prošli. Oni žele da spreče mogućnost skrivanja informacija – još jedna sasvim jasna asocijacija na kontrolu koju viši činovnici sprovode nad svojim podređenim. Vrhunac te kontrole predstavlja Ramino otkriće komarca koji sadrži DNK Drakule koji on može da iskoristi kako bi stupio u kontakt sa njim i otkrio sve tajne koje se njegove starešine boje da će on otkriti. Rama je sada iskusni vampir te Crvena ceremonija za njega ne predstavlja nepoznanicu nego naviku („Sećam se da mi je prva Crvena ceremonija delovala kao nešto grandiozno i uzvišeno. Ali nakon što sam ovo iskustvo doživio nebrojeno puta, počeo sam da se odnosim prema njemu s izvesnom skepsom“).

Peljevin je poznat po kontekstualizaciji mita⁷ i njegovom utemeljenju, pa ni ovde ne manjka svesne nabijenosti mitskim i religijskim aluzijama. Drakula, kao jedno mitološko biće, dat je paralelno sa Budom. Dve u početku nepovezane celine imaju svoj koren u shvatanju funkcionisanja stvari, i za Ramu, i za samog autora. Postoji nešto duhovno što Peljevin pronalazi u budizmu i isto to, uzvišeno i božansko, mladi vampiri pronalaze u onome koga traže i žele da upoznaju – grofu Drakuli. Imajući u vidu da su vampiri božanska bića u odnosu na ljude, Drakula i Buda su religijski motivi u koje i sami predstavnici veruju. Reinkarnacija ličnosti predstavlja cikličnost preuzetu iz budizma i začarani krug sa jezikom u središtu kao onim što iznova ostaje nepromenjiva konstanta. Gnomski izrazi budizma nam otkrivaju podlogu koju ova religija, kao i sama kultura azijskih država, daje kao uticaj na nastanak jednog sveta koji, koliko god da je dalek i stran, ima svoje korene i strukturu kao i onaj ljudski od kojeg se ograđuju. Mit je, dakle, klasični arhetip koji je ukorenjen u davnom svetu i vuče korene preko današnjeg postojanja u svetu, u limbu, i negde između. Sinkre-

⁷ Rolan Bart u knjizi *Književnost mitologija semiologija* spaja mit sa jezikom, nazivajući ga formom koja ima istorijsku osnovu ali koja ne zavisi od prirode stvari. Takođe, navodi sledeće: „Pokazalo se da je krajnje teško suzbiti mit iznutra: jer ono što činimo da bismo se njega oslobodili, iznenada postaje i samo plen mita: mit uvek može u krajnjoj liniji da znači otpor koji mu se pruža. Možda se najuspešnije borimo protiv mita ako i njega mistifikujemo, ako proizvedemo veštački mit: taj iznova sazdan mit predstavljaće pravu mitologiju.“ Rolan Bart. *Književnost mitologija semiologija*, preveo Ivan Čolović. Beograd: Nolit, 1979, str. 255.

tizam ovih obliča je jedini način da se ovako kompleksno zamišljen siže pretvori u novi svet koji je Peljevin izgradio i u kojem se odlično snalazi.

Peljevin inspiraciju traži upravo u onim delima koji se svojim tonovima prepliću sa njegovim idejama. Pišući o limbu i silasku u zemlju, sasvim je logično bilo da ovaj erudita povezuje putovanje svog protagonistice sa Danteom i uzima od njega osnovicu njegovog iskustva – putovanje kroz limb.⁸ Rama je izabran da Ozirisa sprovede kroz limb i njih dvojica putuju čamcem. Oziris na Raminu ponudu da mu pomogne u njegovom zadatku prvo više puta indirektno, a onda na kraju i direktno („Vergilije ovde nije potreban“), često pominje ime Danteovog vodiča. Rama je neko ko večito pokušava da spreči entropiju, ali se uvek nađe u samom središtu haosa, čemu čitaoci svedoče u isto vreme dok zapažaju kolosalnost Peljevinovog opusa i izraza koji nastavlja da ostavlja mitološke otiske u svakoj knjizi.

Na prvi pogled, ova dva romana se mogu gledati kao delo fantastike sa elementima svega što je ljudima strano i nepoznato. No, oni su istovremeno i hronika sazrevanja, oštra kritika jedne države, drska satira modernog društva, i ukratko, sve ono što se na prvi pogled čini da zaobilaze. Upravo biranjem motiva koji je popularan među omladinom, Peljevin uspeva da ispriča više ulančanih priča provlačeći ih kroz trenutne aktuelne teme.

⁸ Eliot navodi digresije koje je Dante pravio pišući *Božanstvenu komediju* kako bi iznenadio svoje čitaoce, a to isto srećemo kod Peljevina koji uvodi razne eksurse kako bi svojoj priči dao osnov: „Ali kada se upoznamo sa čitavom poemom shvatamo kako je Dante vešto i ubedljivo uskladio stvarne ljude, svoje savremenike, prijatelje i neprijatelje, njemu bliske istorijske ličnosti, legendarne i biblijske figure, kao i likove iz antičkog mita.“ Eliot takođe ističe da je Dante sve svoje likove „preobrazio u okviru epa“ zato što svi oni „predstavljaju izvesne tipove greha, patnje, pogreške ili zasluge i svi postaju deo iste stvarnosti i savremenosti“. T. S. Eliot. *Izabrani tekstovi*, prevela Milica Mihailović. Beograd: Prosveta, 1963, str. 93.